

[Poznámky k diskusi o Štefanově textu – příprava na Herlíkovice]
Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1994](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1994](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 14. 4. 1994
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 14. 4. 1994

[Poznámky k diskusi o Štefanově textu – příprava na Herlíkovice]

a) Že „theologie je *relativně* nezbytná“ – to je vlastně trivialita, neboť to platí o všech oborech vědeckých i filosofických, také o umění atd. – podstatnější by bylo upřesnění, vzhledem k čemu je nezbytná a pro co nebo pro koho.

b) Rád bych znal *theologické* důvody tvrzení, že theologie je „infralapsární skutečností ve smyslu bytostnějším než theolog jako člověk“: theologická práce bude posuzována, z každého slova zajisté nejen theologického, ale také filosofického, a nejen od filosofa, ale také od theologa!) bude nutno složit účty, něco bude uznáno a něco nikoliv, bude se „ohněm“ rozhodovat o tom, co je sláma a co je zlato. Nejde o to, že nic se samo o sobě nemůže legitimovat jako „to pravé“, ale může to být jako „to pravé“ započteno. Nevidím žádný důvod, proč trvat na tom, že theologie „jednou (v nebi) nebude“. Nebude jistě ve starém nebi, protože staré nebe pomine spolu se starou zemí; můžeme-li však spoléhat na novou zemi (proč jen na „nebe“?), můžeme stejným právem spoléhat na „novou theologii“ (a ovšem já za sebe spoléhám také na „novou filosofii“): tomu „novému“ se máme už nyní přibližovat, to „nové“ má být, musí být a vskutku „jest“ už mezi námi! Jsem ochoten připustit, že v Edenu nebylo theologů ani theologie, ale nevidím ani jediný důvod, proč mít za to, že nebude theologů ani theologie v „novém Jeruzalémě“ (kromě toho je možné a dokonce se všechno zdá nasvědčovat tomu, že bude zrušen rozdíl mezi „novým nebem“ a „novou zemí“, takže obojí bude totéž – tento předpoklad je *přínejmenším* stejně oprávněný jako opačný – a je třeba uvádět theologické důvody pro nebo proti).

c) Tato otázka a odpověď na ni má důležité důsledky ekleziologické. Je Církev skutečností infralapsární? Církev je jistě kusem světa, ale nemůže být na tento kus světa redukována (míním pochopitelně Církev obecnou). Kdyby měla být Církev rovněž záležitostí takto dějinně „relativní“, tj. dočasnou (v jiném smyslu zajisté skutečností relativní „jest“, neboť není nevěsty bez ženicha; ale *představa*, že v „nebi“ nakonec zůstane Ženich bez Nevěsty, se mi zdá být nepochybně heretická), pak by se ukázala základní pochybnost pochopení theologie jako církevní disciplíny. Na druhou stranu: co by znamenalo, že v „novém nebi“ a „nové zemi“ se „nová církev“ obejde bez „nové theologie“? Není to vysloveně řecká představa (vidět x theologizovat)? Tj. v takovém smyslu řecká, že je třeba evangelium od ní očistit?

d) Vše má ovšem svůj základní předpoklad v tom, jak je sama theologie chápána. Co to je vlastně theologie? Nemá smysl mluvit o tom, zda je nezbytná nebo infralapsární atd., pokud není vyjasněno, čím theologie jest (tj. jak je pochopena – tedy také čím „má být“). Když se proto mluví o „netheologických“ disciplínách, musí být vyjasněno, do jaké míry má vůbec nějaká netheologická disciplína podstatný vztah k theologii, tj. do jaké míry je vůbec přípustné, aby se theologie opírala o ne-theologii. Což to nemusí – z podstatných, nikoliv jen pragmatických důvodů – dělat tak, že tyto disciplíny „theologizuje“? Jinak je totiž „nechá být“ tím, čím jsou bez theologie – a to má přece nutně důsledky pro jejich theologickou „upotřebitelnost“. Jestliže Souček mluví o tom, že theolog nutně užívá filosofických prostředků, ale že si je přizpůsobuje, že je ohýbá a láme, je zřejmé, že je nenechá být tím, čím jsou samy o sobě. Je takové přizpůsobování přípustné jen ze strany theologie? Je každé přizpůsobení filosofie, historie, filologie atd. (atd.!!) k účelům reflexe víry nutně krypto- či para-theologické? Odkud bere theolog právo na takovou náročivost?

e) Vztah theologické fakulty (tj. theologické výuky a theologického studia) k jiným oborům je deklarován příliš zjednodušeně, protože „upotřebitelnost“ určitých vědeckých projektů, koncepcí (a teprve v posledním kroku i poznatků, jejichž platnost je vždy podmíněna teoreticky!) nebyla ani náznakem podrobena analýze. Jestliže lékařům nestačí posílat studenty na jiné fakulty, jde-li o fyziku, chemii, biologii, antropologii, psychologii, sociologii atd. (a dokonce i filosofii), ale trvají na lékařské fyzice, lékařské chemii, lékařské psychologii, tj. psychiatrii atd., pak to má jistě vážné věcné (a nejen technické a organizační) důvody a ne pouhou „nedůvěru“ k odborníkům z jiných fakult.

f) Návrh, aby filosofie (a religionistika) byla omezena na první „poločás“ studia, považuji za značně pochybný. Budu mluvit jen za svůj obor. Po mém soudu by mělo být objasněno, co je hlavním

posláním faráře. Sám si myslím, že je v presbyterní církvi pouze v jedné věci nezastupitelný, a to právě jako theolog. Farářská zkouška by podle toho měla vypadat, a navíc by měly být zavedeny přinejmenším dvě atestace (nenechávat to jen na farářských „sjezdech“ apod.) Podle Součka to, co je na theologovi vidět, je filosof. Soudím, že by tento první pohled na theologa neměl odstrašovat a neměl by být ani zbytečným pohoršením. Theolog si může ještě méně dovolit být filosofickým diletantem nebo dokonce analfabetem než třeba fyzik nebo biolog, neřku-li odborník humanistického zaměření.

g) Theologická fakulta by měla být místem, kde student jakkoliv třeba jinak zaměřený najde filosofii, která se přinejmenším snaží být myšlenkově (pojmově) přiměřenou „reflexí víry“. Filosofové na filosofických katedrách a ústavech sice tuto svobodu formálně mají, ale je to – odečteme-li rigidní tomistické resp. pseudotomistické (spíše agitační) pokusy – jednak spíše výjimka, jednak většinou zcela nedostatečně vybavené diletování (zbytek jsou naprosto ojedinělé a navíc roztroušené výjimky).

h) Univerzita nemá theologickou fakultu proto, „aby se ostatní její fakulty nestaly krypto- či paratheologickými“, nýbrž proto, aby zcela nepropadly „geometrickému myšlení“ (ve smyslu Pascalově) resp. zpředměňující tradici řecké pojmovosti. Theologická fakulta není prostě jednou z oborových fakult, nýbrž v jistém smyslu stojí proti celé ostatní univerzitě, která je na konci dvacátého století právě taková, jaká je.

i) Filosofická stolice na theologické fakultě má hluboký smysl a je v současné době (relativně!) nezbytná, protože se theologové ocitají ve dvojím nebezpečí: 1) prvním je záměna a chybné ztotožnění „křesťanské substance“ s její metafyzickou interpretací, 2) druhým je nakloněnost theologie stát se církevní ideologií. První nebezpečí hrozí převážně theologii katolické, druhé nebezpečí zase theologii protestantské.

j) V současné době procházíme krizí a stadiem reorientace a restrukturalizace filosofie – a theologové by v tom měli vidět příležitost svým příspěvkem ovlivnit další vývoj i netheologického myšlení (konec konců jim v tom přece jde také o vlastní věc). Neorientovanost v současném filosofickém a vědeckém myšlení nejen theology, ale samu theologii diskvalifikuje věcně a degraduje v očích současného člověka (současné společnosti). Nejde tu vůbec o nějaké aggiornamento, nýbrž o ustavení a rozvoj myšlení, které by bylo přiměřenější evangeliu (resp. víře v Ježíšově, ne v Pavlově smyslu), než bylo myšlení řecké (a pak celé až dosavadní myšlení na řecké tradici založené). Tak, jako se katolické theologické myšlení musí desolidarizovat s tradiční metafyzikou, tak se protestantské theologické myšlení musí desolidarizovat s myšlenkovým diletantismem a filosofickým bosáctvím.

k) Pokud jde o nezbytnost theologie, je její nezbytnost jen trochu jiné povahy než kdysi. Theologie byla nezbytná jako prostředek obrany proti nadvládě řeckého myšlení, ale také jako prostředek jeho opravy a nápravy. Hlavní linie frontovní musela být vedena tváří v tvář filosofii. Dnes je filosofie daleko poučenější a orientovanější právě zásluhou theologie (i když ne vždy té oficiální, nýbrž často i vysloveně neortodoxní, někdy i heretické), zatímco věda (zvláště klasické vědy přírodní) zůstávají převážně nadále zajatci metafyziky (ostatně spolu s mnoha theology). O nápravu myšlení musí dnes theologové (rozumí se část theologů, totiž ti uvědomělí) zápasit spolu s částí filosofů (opět těch, kteří si také uvědomují „znamení časů“). Tato spolupráce si musí najít vhodný terén jak na theologických fakultách, na na filosofických katedrách a ústavech filosofických (eventuelně přírodovědecky orientovaných fakult). A to zejména v době, kdy prožíváme nové přívaly mýtu, jemuž řada filosofů vychází vstříc svou „dekonstrukcí“ filosofie (a nemyslím tím jenom ani na prvním místě třeba Derridu, který je autorem tohoto termínu).

(Praha, 940414-2.)